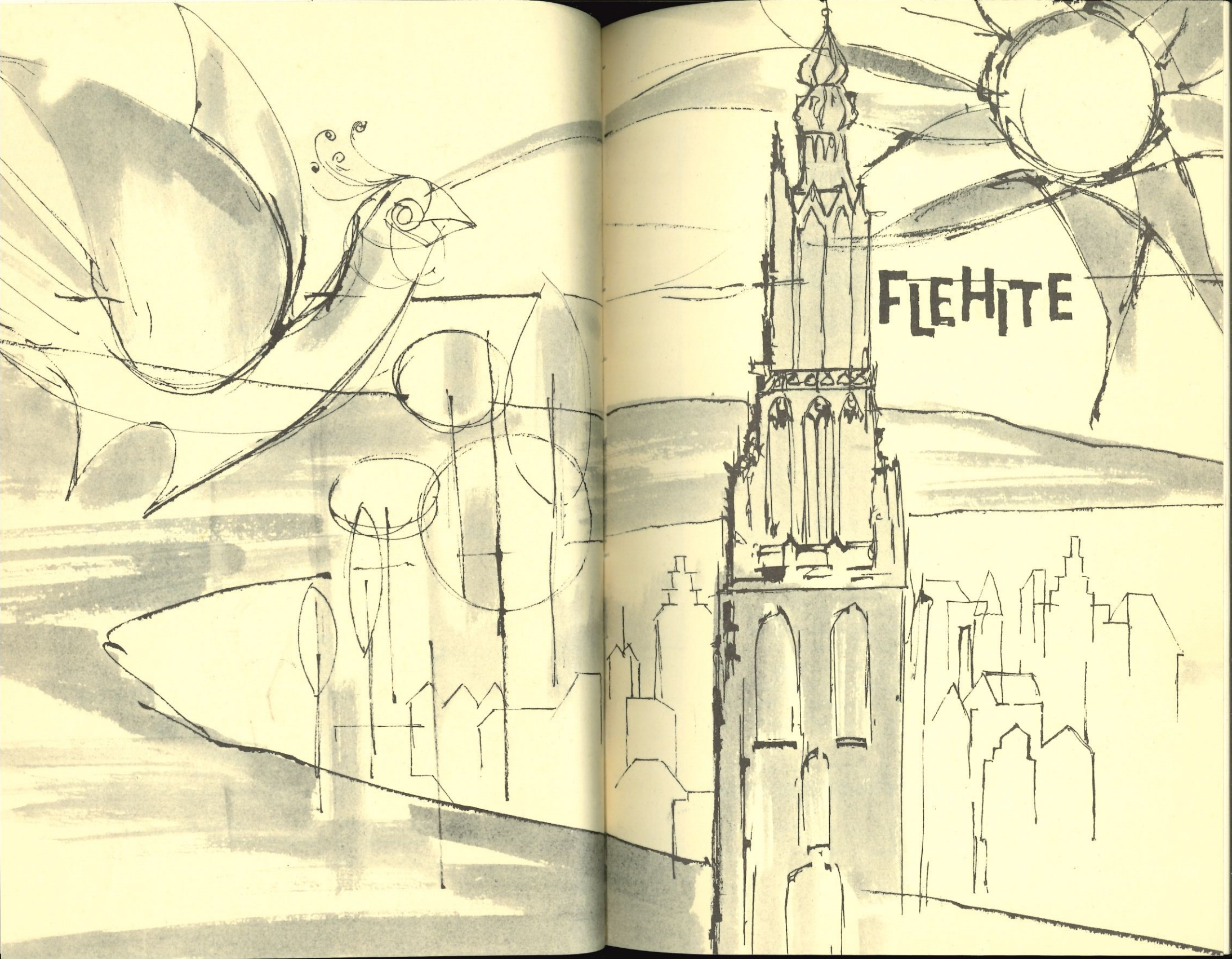

FLEHITE

FLEHITE

TIJDSCHRIFT VOOR VERLEDEN
EN HEDEN VAN OOST-UTRECHT

Jaargang 3, - januari 1970, - nummer 2

Redactie: Dr. W.J. de Boone, Dr. J. Hovy,
J.H.P. Kemperink
Redactieadres: Leusderweg 255, Amersfoort.
Aan dit adres artikelen en boeken ter re-
censie.

Administratieadres: J. van Oldenbarnevelt-
laan 7, Amersfoort.
Aan dit adres abonnementen en advertenties.

Inhoud:

J.H.P. Kemperink, D.H. Huygen	21
J.A. Uitenbogaart, Beknopte geschie- denis van het postkantoor te Amers- foort II	23
Korte mededelingen:	30
Het slot van Zeist	30
Een nieuw wapen voor de gemeente Leusden	31
Boekbespreking	32
Kroniek	36

Omslag: J. de Valk.

Druk : Drukkerij Elinkwijk Utrecht.

Abonnement f 6,50 per jaargang van
4 nummers. Giro nr. 43 76 83 t.n.v.
administrator Flehite te Amersfoort

BOEKHANDEL VAN GASTEL

LANGESTRAAT 86
AMERSFOORT

●
TELEFOON (03490) 15963 - GIRO 65030

Is de AMRO-Bank er ook voor U?

Bij een moderne bank als de
Amsterdam - Rotterdam Bank
staan de dueren wijd open voor
iedereen. Ook voor U. Waar-
mee de AMRO - Bank U van
dienst kan zijn? Met alle ver-
zekeringen bijvoorbeeld. Of
met vreemde valuta. Of met

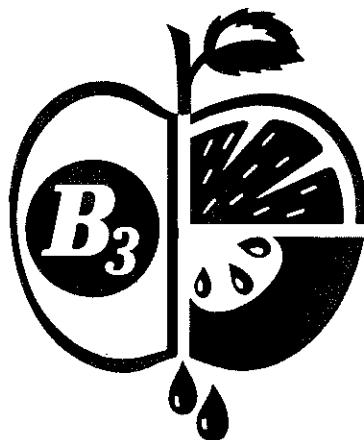
reischeques, safeloketten, spa-
ren enzovoort.

*Vraagt U eens inlichtingen. Elk
AMRO-kantoor biedt u alle mogelijk-
heden van de grote bank in een
attente, vertrouwelijke sfeer.*

AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK

SA 10865

B3 fruitsappen 3 x beter!

Vrumona Fabrieken - Bunnik.

**G
A
S**

de ideale brandstof

ook voor bijverwarming

D.H. HUYGEN

Op 31 december 1968 overleed, 86 jaar oud, Dirk Hendrik Huygen, de nestor van de Amersfoortse stadshistorici. Hij was geboren op 25 februari 1882 uit het huwelijk van Willem Huygen en Maria Wilhelmina Dijkman. Zijn voornamen kreeg hij van zijn grootvader van moederskant. De familie Huygen was al eeuwenlang in Amersfoort woonachtig, een van zijn voorvaders, Hendrik Huygen, wordt door Van Bemmelen genoemd onder de magistraten van Amersfoort. Deze bijna erfelijke gebondenheid aan zijn geboortestad is misschien een van de oorzaken geweest voor de grote liefde, waarmee hij zich verdiepte in de geschiedenis van Amersfoort en voor de zeer vele arbeid die hij hiervoor heeft verricht.

In tegenstelling tot zijn voorouders die middenstanders waren, eerst bakkers, later kleermakers, ging Huygen het onderwijs in. In 1900 behaalde hij de onderwijzersakte en werd onderwijzer in Amersfoort in de school aan de Korte Gracht, waar Mondriaan, de vader van de schilder, hoofd was. In 1907 trok hij Amersfoort uit, werkte eerst een korte tijd in Nieuwedijk bij Gorkum, dan in Elburg. Aan zijn verblijf in Elburg had hij prettige herinneringen. Maar in 1912 kwam hij terug naar Amersfoort om er te blijven. Het ging hem als bet-betovergrootvader Hendrik, die in 1757 naar Amsterdam trok, maar toch weer naar Amersfoort terugkeerde. Dertig jaar lang bleef hij verbonden aan het christelijk onderwijs in zijn geboortestad, zij het ook aan verschillende scholen.

En zo vervulde hij jarenlang zijn taak. Voor zijn leerlingen verzamelde hij aanschouwingsmateriaal. Bij mappen vol heeft hij ze later weggegeven, de afbeeldingen die hij had bijeengebracht van landhuizen en boerderijen en kastelen, van steden en dorpen. En met dit materiaal voor zijn leerlingen groeide zijn eigen weten over dit alles. Iets ervan is vastgelegd in de tekst die hij schreef bij tekeningen van Paul Bodifée voor het album 'Holland zoals wij het zagen' dat door de Wascholinefabriek te Amersfoort werd uitgegeven.

Op de voorzijde van de band, verzorgd door André Vlaanderen, staat de Koppelpoort van Amersfoort afgebeeld. Vanzelfsprekend was het, dat Huygens grootste belangstelling uitging naar de stad van zijn jeugd en van zijn geslacht. Daarom was het begrijpelijk dat, toen hij betrokken raakte bij de oprichting in 1923 van een plaatselijk weekblad 'De Amersfoortse Post', hij daarin de verzorging van de plaatselijke geschiedenis op zich zou nemen. Dit bracht Huygen naar Flehite.

Flehite maakte toen een moeilijke tijd door. In 1920 was Tromp van Holst, de grote maecenas van het museum, gestorven. De ruimte naast het gebouw, onder hem in gebruik genomen en nu trouwens bezit van het museum geworden, moest worden ontruimd. De zolders werden nu volgepakt, een

ongeordende chaos. Hierin zocht Huygen zijn weg en hij begon al - hoe kon het anders? - te rangschikken wat hij tegenkwam.

Daar in het museum ontmoette hem op een dag in 1924 de toenmalige voorzitter der vereniging, de heer Croockewitt. Er ontspon zich een gesprek en al spoedig begreep de voorzitter welk een goede steun voor het museum deze rustige, preciese en sterk geïnteresseerde man kon zijn. In de volgende vergadering werd Huygen secretaris van de vereniging en tevens conservator van het museum.

Hiermee had hij zijn levenswerk gevonden. Al de tijd die de school hem vrijliet werd aan het museum besteed. Ordenen was zijn eerste taak. Maar voor ordening was kennis van zaken nodig en daarom hield hij zich intens bezig met de geschiedenis van de stad. Hij verdiepte zich in de oude stukken die in het bezit van het museum waren. Zo kwam hij als autodidact tot een gedegen kennis van het oude schrift. Van Bemmelen en Rootseelaar, de twee handboeken over de geschiedenis van Amersfoort, kende hij door en door en werkte hij bij. Zijn exemplaar van Rootseelaar was extra-dik door de vele verbeteringen en aanvullingen.

Hij bleef zoeken en transcriberen. Hij ordende het archief van het St. Pieters-en-Bloklandsgasthuis, dat van de Armen De Poth en steeds meer feiten en namen en relaties uit de stadshistorie werden zijn geestelijk eigendom. Geld voor fotocopieën was er niet, geen nood, Huygen schreef over, dagen lang, om ter beschikking van iedereen te stellen wat hij had opgedolven. Het handschrift van Van Ingen uit de bibliotheek der Maatschappij te Leiden, het dagboek van Cornelis Volckens uit het archief van De Poth, het memoriaal van het Agnietenklooster uit de Koninklijke Bibliotheek werden alle overgenomen. Hij verzamelde oude huizenamen. Hij ging charters en notariële stukken na om de oude stad te kunnen reconstrueren. Hij werd een onuitputtelijke bron van inlichtingen voor ieder die zich verdiepte in welk facet ook der stadsgeschiedenis. En steeds stond hij klaar om te helpen.

Slechts één ding zou men hem hebben kunnen verwijten: hij publiceerde niet of slechts heel weinig. En als hij het deed, dan werd zijn stuk gewoonlijk alleen maar geparafeerd en soms dat nog niet eens. Een bibliografie van hem bijeenbrengen is daarom uitermate moeilijk. Zo vinden we in het jaarverslag Flehite van 1927 een artikel over 'De oudste zegels der stad Amersfoort'. Het stuk draagt duidelijk zijn stempel: een maximum aan informatie in een minimum aan tekst. Hetzelfde kenmerk vinden we terug in een bijlage bij het jaarverslag 1929 over 'Oude huizenamen'. Jammer, dat een prikkel om te publiceren verdween toen de crisistijd van de jaren dertig het gedrukte jaarverslag eerst deed inkrimpen en tenslotte geheel verdwijnen.

Deze, men zou bijna zeggen, angst om te publiceren is zeker mede een gevolg geweest van zijn overgrote bescheidenheid. Hij genoot ervan wanneer een ander iets kon uitgeven dank zij zijn bijstand, maar zelf naar voren te

komen weigerde hij pertinent. Dankbetuigingen wuifde hij weg, hij vond ze onbelangrijk en zinloos. Toch deed het hem in zijn hart goed, toen na veel jaren van hard werken voor het museum hij van de Kroon de gouden museum-medaille ontving.

De jaren verliepen, het museum maakte zijn ups-and-downs mee, dikwijls downs op financieel gebied. Het maecenaat was verdwenen en dit tekort werd niet goedgeemaakt door uitbreiding van ledenaantal en spaarzame overheidssubsidies. Het was een voortdurend roeien met te korte riemen. Huygen werd ouder en grijzer. De bronchitis begon hem te plagen. Tijdens de oorlog moest hij de school opgeven, maar het museum bleef zijn nu toegenomen tijd en geslonken werkkracht eisen. Tenslotte ging het niet meer. Een langdurige ziekte hield hem thuis en hoewel hij hoofdconservator bleef moest hij het meeste werk aan anderen overlaten. In de jaren 1959/60 trok hij zich voortdurend meer terug. "Old soldiers never die, they just fade away.". En zo verdween Huygen stilaan steeds meer. Nog altijd hield hij zijn belangstelling voor alles wat de Amersfoortse stadshistorie betrof, nog altijd was hij graag iedereen terwille die bij hem om hulp kwam aankloppen en die hij met zijn rijke kennis en vele notities van dienst kon zijn.

Nu is Huygen overleden, zijn stille stem verstomd, en voor degenen die hem kenden, die met hem hebben samengewerkt, die hebben kunnen profiteren van zijn weten en zijn wijsheid is een man heengegaan, die ze in hun herinnering zullen bewaren om zijn behulpzaamheid, om zijn uitgebreide kennis van en om zijn grote liefde voor de stad van zijn geboorte, van zijn arbeid en zijn ouderdom, Amersfoort.

K.

BEKNOPT GESCHIEDENIS VAN HET POSTKANTOOR IN AMERSFOORT II J. A. Uittenbogaart.

Blijkbaar werd door de Commissaris des Konings hierop niet gereageerd, want op 8 april 1862¹⁾ werd door de Kamer van Koophandel te Amersfoort alsnog een brief van gelijke strekking verzonden. Ook op dit schrijven werd geen antwoord ontvangen, met het gevolg, dat per 1 mei 1862 het kantoor toch verplaatst werd naar de Singel D74, nu Weverssingel 24 (v.d. Werf & Co.). Wel werd een ijzeren brievenbus geplaatst aan de Oude Vischmarkt die vier maal per dag gelicht werd met een laatste lichting van 10 uur 's avonds. Ook werden er zondags brieven besteld, waarvan de eerste bestelling om half 8 was. Het personeel werd uitgebreid met A. M. Meyer als kantoorknecht en

1) Notulenboek Kamer van Koophandel Amersfoort, brief nr. 32.

P.A. Erkelens als besteller, tevens een besteller naar het spoorwegstation. Daar er bij dit postkantoor geen schuur aanwezig was, werden de postkoetsen gestald in de Muurhuizen hoek Schoutensteeg. Lang heeft ook deze directeur geen dienst gedaan, want in 1867 verhuisde hij naar "de Gekroonde Bijenkorf", thans Kamp no. 10. Nu kwam het postkantoor wel in het centrum der stad te liggen, daar Baron Robbert Adriaan Willem van Heeckeren, die in 1867 tot directeur werd benoemd, op de Kortegracht hoek Drieringensteeg Wijk A no. 362 (nu Kortegracht 17-18) woonde. Dit pand was eigendom van de Ned. Israëlitische gemeente. De huur voor dit pand bedroeg f 850, -- per jaar en werd voor twintig jaar gehuurd met ingang van 1 mei 1872. Veel ruimte bevatte dit kantoor niet; het lokaal voor het personeel was slechts 50 m². Er waren twee loketten voor het publiek en een aparte ruimte voor de postillons en postboden. Buiten de genoemde ruimte bevatte het pand nog een afzonderlijke gang, die toegang gaf tot de directeurswoning, nu Kortegracht no. 19.

Buiten de directeur waren werkzaam op dit kantoor: A.D. Methorst Pz. commies, J.D.J.M. Bekaar, surnumerair, H. Holtzschue en G.G. van Gorkum geaggreerden en J. van den Akker als postkantoor knecht. Het kantoor was geopend van half acht tot 's avonds negen uur en zondags van negen uur tot 's avonds half negen. Er waren vier bestellers in dienst en vier postboden, die verbindingen onderhielden met Bunschoten, Den Ham, Hoevelaken en Stoutenburg en ook daar de brieven bestelden. Aangezien er bij dit kantoor geen schuur was, werd een stal gehuurd n.l. Wijk Camp 56²), later Muurhuizen 40. Hier konden 's nachts de postillons en postmeesters hun paarden en postwagens onderbrengen. Dit pand is nu eigendom van de limonade-fabriek "De Muurhuizen" van de Firma E. Scheerder en Zn. Op 25 juni 1872 overleed de directeur, die tevens directeur van de hulpbank was en werd zijn dienst overgenomen door Coenraad Smitt Hmz, geboren 10-4-1831 te Zaandam.

Het brievenvervoer nam zo toe, vooral door de postpakketten, ook door de briefkaarten, die in 1871 verschenen waren, dat men besloot tot uitbreiding over te gaan. De bestaande ruimte werd veel te klein en dus was verbouwing in 1884 noodzakelijk, maar de Ned. Israëlitische Gemeente wilde dan ook meer huur hebben. Het Rijk kon hier niet op in gaan en besloot naar een andere ruimte om te zien. In 1892 werd het kantoor afgebroken, een steen voorstellende drie ringen, en een posthoorn wordt nog bewaard in het museum Flehite.

Door het Rijk werden twee percelen van de heer v.d. Kühlen voor de somma van f 11.000, -- gekocht aan de Utrechtsestraat E15 en E16. Hiertegen kwam op 2 november 1889 fel verzet van de Kamer van Koophandel, omdat de Utrechtsestraat buiten het centrum lag. De heer A.J.M. Ledeboer, inspec-

2) Kadaster Utrecht, respect. E 2018, acte $\frac{174}{43}$ d.d. 27-8-1869.

teur van de posterijen voor de provincie Noord-Holland en Utrecht te Amsterdam, vroeg de burgemeester van Asch van Wijk advies voor enige panden. Het meest geschikt achtte de burgemeester de Utrechtsestraat of de Varkensmarkt. Daar er geen overeenkomst bereikt kon worden, begon de Minister zich er mee te bemoeien en werd op 12 november 1889 gelegenheid gegeven aan eigenaren van huizen van plm. f 11.000, -- aan de Langestraat en omgeving aanbiedingen ten raadhuize te doen. Er waren liefhebbers genoeg, totaal 17 gegadigden, en de koopsommen varieerden van zeven tot twaalfduizend gulden.

Volgens de Nieuwe Amersfoortsche Courant van dinsdag 24 december 1889 werden tenslotte twee percelen aan de Kortegracht van de heer J.H. Brom voor de prijs van f 2500, -- en van de heer H. Berg voor f 4500, -- gekocht. Achteraf bleek de ruimte tegen te vallen en er werden op 8 juni 1890 nog drie kleine panden bij gekocht. Het hele complex maakte acht kadastrale percelen uit, n.l. Kortegracht A366, A367, A368 en Mooierstraat A312, A313, A314, A315 en A316. Men moest nu nog van de heer v.d. Kühlen af en als rouwkoop kreeg deze een schadevergoeding van f 2000, --. Door de aannemer J. Bijlard uit Hilversum werden alle huizen gesloopt en deze begon op 1 november 1890 met het bouwen van het postkantoor, dat door de Rijksbouwmeester was ontworpen.

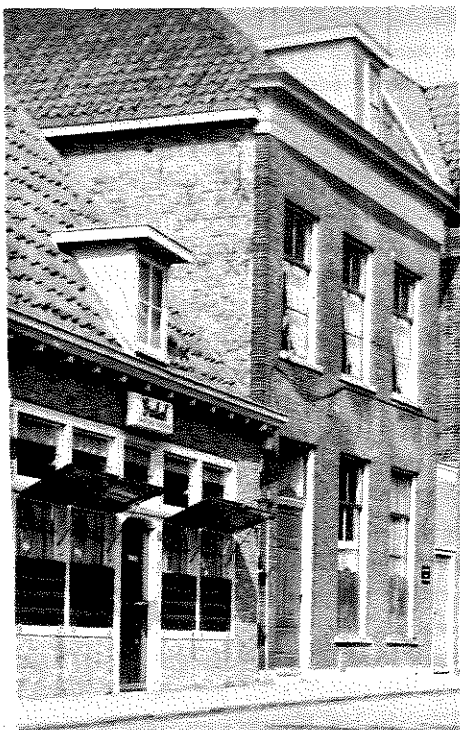
De bouw verliep voorspoedig en het werk werd opgeleverd op 30 april 1892. De totale kosten van de verbouwing en het slopen voor het nieuwe postkantoor bedroegen de som van f 42.753, --. In het Nieuws- en Advertentieblad voor Utrecht en Gelderland van 27 april 1892, dat eenmaal per week verscheen, maakte de directeur bekend dat met ingang van 1 mei 1892 het nieuwe postkantoor (en telegraafkantoor) aan de Kortegracht A367 voor het publiek werd opengesteld; tevens zou het personeel aanzienlijk worden uitgebreid.

Behalve de directeur waren er op het kantoor werkzaam: 3 commiezen, 1 surnumerair, 1 assistent en als brievenbestellers:

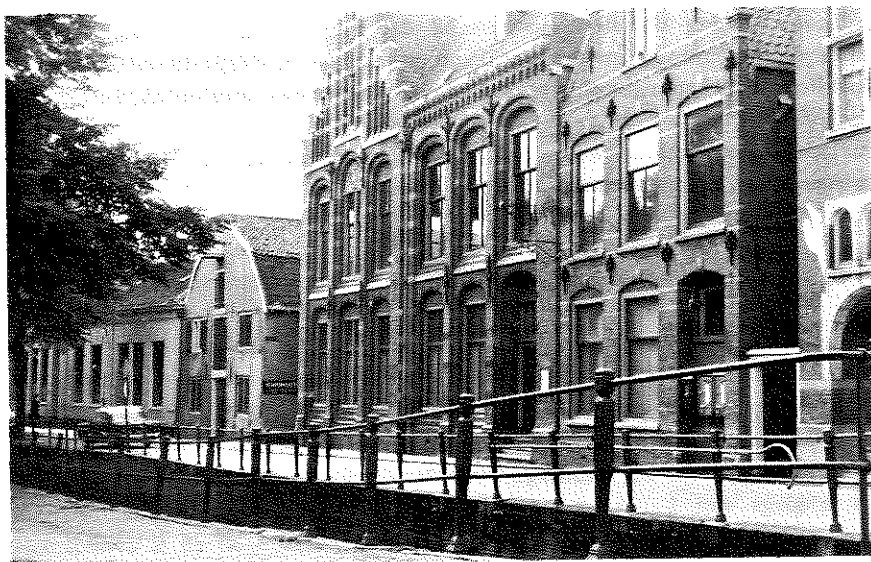
A. Florijn	A. van Nus	H.W. Steusel
W. Zwep	J. van Wijland	A. te Kulve
N. Wolfswinkel	H. van den Berg	C. Entrop
R. van Bennekom	H. van Elst	H. de Gans
D. Mulder		

Postbode naar het spoorwegstation (Smallepad) was T. Zwep.

Het kantoor was op werkdagen geopend van 's morgens 7 uur tot 's avonds 9 uur en op zon- en feestdagen van 's morgens 8.30 uur tot 10.30 uur en 's middags van 1 uur tot 2 uur. Bestelling van brieven en pakketten vond plaats 's morgens om 7.15 en 10.45, 's middags 3.30 en 's avonds 7.45 en 10.30. De 1e, 3e, 4e en 5e bestelling werden niet op zondag uitgevoerd. De brievenbussen in de St. Jansstraat, aan de Arnhemsepoort en op 't Zand

Postkantoor, geopend 1-5-1862
ten huize van D. Carbasius,
Weverssingel 24.
Gesloten 1867.

Postkantoor Kortegracht 5-7. Geopend 1-5-1892. Afgebroken 1-5-1964.

werden gelicht: 's morgens 6 en 9.30, 's middags 1.20 en 4.45 en 's avonds om 7.50. De brievenbus aan het station werd 10 minuten vóór het vertrek van de betrokken posttrein gelicht. Verzending van de brievenmalen vond plaats per postbode naar Stoutenburg 's morgens 7.45, naar Hoogland 's morgens 7.15 en 's middags 3 (zondagmorgen om 10 uur), naar Hoevelaken 's morgens 10 en op werkdagen ook 's avonds 7.15. Naar Nederlands-Indië konden brieven worden verstuurd via Amsterdam en Rotterdam iedere veertien dagen over Genua per stoomboot der Maatschappij "Nederland", over Marseille iedere veertien dagen met de Rotterdamsche Lloyd, over Brindisi iedere veertien dagen met de Engelse boot en over Marseille met de Franse en Duitse boot. Naar Suriname en Curaçao kon dit geschieden via Amsterdam, Southampton of New York. Door het gehele Rijk bedroeg het porto voor een gefrankeerde brief: tot 15 gram 5 cent, tot 100 gram 10 cent, tot 250 gram 15 cent en boven de 500 gram 25 cent. Ongefrankeerde brieven werden met 5 cent boven het gewone port belast.

De ingang van het nieuwe postkantoor voor het publiek bevond zich aan de Kortegracht. Wanneer men door de openslaande buitendeur was gelopen moest men twee stellen tochtdeuren passeren om in de voor het publiek bestemde ruimte te komen, waar des winters een grote kolenkachel brandde. In het midden van het kantoor stond een grote, stevige tafel, aan twee kanten waren loketten en de derde zijde werd ingenomen door lessenaars, voorzien van een inktpotje en een eencentspenhouder met kroontjespen.

Daar op 1 juli 1896 de telegraafdienst in het postkantoor werd ondergebracht, moest er nu toch weer met de ruimte worden gewoerd. Maar op 10 januari 1911 kon het aangrenzende pand, waarin tot dusver de Amersfoortsche Bank was gevestigd, voor f 9500 worden aangekocht.

Voorlopig (d.w.z. tot 1916) werd dit pand echter verhuurd. Als gevolg van het feit, dat op 1 januari 1916 door het Rijk de Nederlandsche Bell Telefoon Maatschappij werd overgenomen, moest men weer tot verbouwing overgaan. Er zijn daarna herhaaldelijk grotere en kleinere verbouwingen uitgevoerd, maar wanneer deze plaatsvonden, is thans niet meer na te gaan. In 1939 werd een schuilkelder onder het postkantoor gebouwd, die plaats bood aan 100 tot 150 mensen.

Ten gerieve van het publiek en om het postkantoor enigszins te ontlasten werd in 1881 een Rijksdepot in de Langestraat gevestigd (Wijk B, no. 19, thans no. 115). Hier werden alleen postzegels, briefkaarten en soortgelijke verkocht; verzenden mocht dit depot niet. Naderhand werden in verschillende delen van de stad postagentschappen geopend, het eerste op 16 september 1929 (Julianalaan 4). Thans zijn er 7 postagentschappen, gelijkmatig over de gehele gemeente verspreid.

Ondanks al deze uitbreidingen en verbouwingen werd het op den duur duidelijk, dat voor een doelmatig en verantwoorde oplossing van het huisvestingsprobleem der Posterijen en Telegrafie andere wegen zouden moeten wor-

den bewandeld. Derhalve schreef reeds in 1951 de directeur van het Amersfoortse kantoor aan het Hoofdbestuur van de PTT, dat er - indien de plaatselijke omstandigheden dit zouden toelaten - een nieuw groot postkantoor moest worden gebouwd in het centrum van de stad.

Het Hoofdbestuur was het eens met deze zienswijze en er werd contact opgenomen met de gemeente Amersfoort. Men kwam tot een oplossing, dat er aan de Rondweg (Plantsoen West) een nieuw postkantoor gebouwd zou worden. Er kwam een oproep in de kranten van Amersfoort, dat er voor een nieuw te bouwen postkantoor ingeschreven kon worden.

Hierop kwamen 48 inschrijvingen³⁾ binnen; het aannemersbedrijf T. van Hoogevest N.V. te Amersfoort was de laagste inschrijver, voor een bedrag van f 1.174.000 op de voet gevolgd door een Zwolse aannemer, die slechts vierduizend gulden hoger was, hetgeen bepaald weinig is op zo'n groot werk. De bouw werd begonnen 25 september 1959 onder toezicht van de Rijksgebouwendienst uit Den Haag; het plan was ontworpen door architect J. de Bruin. De bouw verliep vlot; men kwam zelfs iets voor op het bouwschema, zodat reeds in oktober 1960 de voltooiing een feit was.

Op 2 juni 1961 werd het postkantoor officieel geopend. Bij de opening getuigde de directeur-generaal der PTT, prof. ir. G.H. Bast van zijn grote vreugde, dat Amersfoort nu de beschikking heeft over een royaal postkantoor, dat beantwoordt aan hoge technische en esthetische eisen. Het is zelfs zo, dat het nieuwe gebouw ruimte biedt voor het opvangen van een voortgezette ontwikkeling van de postale dienstverlening. De linkervleugel heeft 2 grote zalen, elk van 400 m² vloeroppervlak. Hierin vindt de expeditie een plaats met o.a. postboxen, die vanuit de hal voor het publiek bereikbaar zijn. Het publiek heeft voornamelijk te maken met de verdieping begane grond van de rechtervleugel. Men krijgt entree in het gebouw in een hal van 31 meter lengte en 8 meter breedte, waarin een balie van 28 meter lengte met 15 loketten. Achter de balie is een ruimte voor ambtenaren, die met het publiek hebben te maken.

Op de verdieping is een ruimte voor de bestellers van 18,5 x 18,5 meter, met een wachtkamer en een kantine van 10 x 18 meter. Door een hoogteverschil tussen de ruimte op de begane grond en de eerste verdieping kon een tussenverdieping worden gemaakt, waarin de technische afdeling een plaats heeft gekregen. Onder het hele gebouw is een sousterrain, met een grote rijwielstalling tevens schuilkelder, een ruimte voor het archief en de apparatuur voor telefoon en telegraaf. In het gebouw zijn verschillende warmtebronnen. De hal voor het publiek heeft een, door spiraalbuizen verwarmde vloer. In de grote zalen van de linkervleugel wordt verwarming verkregen door het inblazen van warme lucht. Verder wordt verwarmd door radiatoren.

3) Amersfoortse Courant d.d. 9-9-1958.

Wat betreft het oude postkantoor, dit werd door de inspecteur der domeinen te Utrecht op 25 juni 1963 te koop aangeboden. De gemeente Amersfoort deed een bod hierop en werd eigenares voor de som van f 160.650, --. B & W hadden tot deze koop besloten om het gebied gelegen tussen de Mooierstraat, Scherbierstraat en Drieringensteeg geheel te kunnen saneren, waarbij de Mooierstraat verbreed diende te worden. Het oude postkantoor werd dan ook op 1-5-1964 afgebroken om plaats te maken voor een auto-parkeerplaats.

DIRECTEUREN AMERSFOORT.

1803 vestiging postkantoor

1- 4-1808	-	1- 4-1808	Van den Berg
1825	-	1823	J.J. van Vloten
		1833	D.J.G. Baron van
			Heeckeren v. Bransen-
			burg
1833	-	8- 1-1849	W.J. Steinbuch
K.B. 16- 1-1849 no. 40	-K.B.1-	3-1855 no. 95	C.W. Eekhout
K.B. 29- 3-1855 no. 43	-	1861	W.B. de Bruin
1861	-	1867	D. Carbasius
1867	-	1872	R.A.W. Baron van
			Heeckeren
1872	-	1- 6-1896	C. Smitt Hmz.

1896 vereniging post- en telegraafdienst. 1-10-1897 vestiging rijkstelefoonkantoor.

1- 7-1896	-	22-10-1896	H.W. Brandt
1- 7-1897	-	16-11-1899	J.E. Schmitz Jr.
16-11-1899	-	12- 7-1905	H.C. van der Horst
1-10-1905	-	1-10-1906	J.H.H. Gunthermohr
1-10-1906	-	28- 3-1911	B. de Stoppelaar
			Blijdestein
16- 8-1911	-	1- 5-1915	C. Bransen
1- 8-1915	-	16- 9-1916	C.F. Jibben
16-12-1916	-	1-10-1921	P. Zwart
1-10-1921	-	1- 5-1922	R. Rutgers (tijdelijk)
1- 5-1922	-	1- 5-1925	R. Rutgers
16- 8-1925	-	1- 8-1932	H.A.M. van Poppel
1- 9-1932	-	1- 9-1940	J. Tiefs Koenig
16- 9-1940	-	1- 1-1943	A.W. de Vries
1- 5-1943	-	6- 8-1946	M. Buurke
1- 3-1947	-	1- 1-1950	J.H. Kroes
1- 2-1950	-	1-11-1961	J.S. van Steenis
1-11-1961	-	30- 4-1965	E.B. de Groote

6-1-1862 vestiging rijkstelegraafkantoor. voor telegrafie:

6- 1-1862	-	2- 4-1862	J.G. Diehl
2- 4-1862	-	6- 5-1863	T.L. Lansdaal
6- 5-1863	-	1- 1-1890	J.J. Jacobs
1- 1-1890	-	1- 9-1893	C. Smitt Hmz.
1-12-1893	-	1- 5-1896	J. Spaanstra

POSTAGENTSCHAPPEN IN AMERSFOORT.

Alle agentschappen bezitten dagtekening en kantoorstempels. De dagtekens stempels hebben in het benedensegment een nummer 1 staan.

	geopend	gesloten
Julianalaan 4	16 sept. 1929	16 april 1942
Puntenburgerlaan	1 oct. 1930	30 nov. 1932
Leusderweg 186	16 nov. 1931	1 aug. 1946
Soesterweg 101	1 dec. 1932	1 dec. 1954
Anton Mauvestraat 17	1 febr. 1936	--
Oude Soesterweg 108	1 nov. 1939	1 oct. 1951
de Bosch Kemperlaan 4	17 april 1942	--
Leusderweg 214	1 aug. 1946	18 juli 1953
Noorderwierweg 108	1 oct. 1951	1 jan. 1954
Leusderweg 266	18 juli 1953	1 juli 1961
Soesterweg 177	1954	?
Soesterweg hoek Ligusterstraat 1	?	--
Spaarnestraat 141	1 febr. 1954	--
Euterpeplein 54	13 sept. 1957	--
Liendertseweg 62a	1 juli 1960	--
Leusderweg 208a	1 juli 1961	9 aug. 1965
Leusderweg 208b Voltastraat	23 aug. 1965	--

Korte mededelingen

HET SLOT VAN ZEIST.

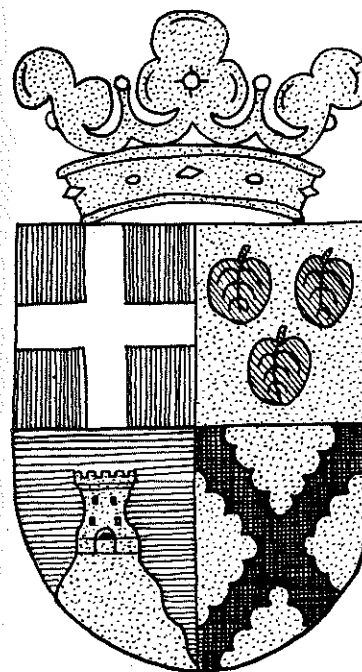
In een tijd dat er veel te vaak reden is voor melancholie of verontwaardiging, - al naar ieders aanleg - bij het verwaarlozen en de vernietiging van monumenten van allerlei aard, doet het deugd dat in Oost Utrecht, in betrekkelijke stilte, na jarenlange arbeid, een groot stuk werk tot een goed eind is gebracht: de restauratie van het Slot te Zeist. Niet alleen de inwoners van Zeist en hun bestuur, maar zeker ook de provincie en het hele land mogen hiermee gelukkigwens zijn. Als men in zijn blijdschap over een dergelijke prestatie nog iets zou willen wensen, dan is het, dat nu ook nog de middelen gevonden mogen worden om een deel van de tuinen in de oude luister van Marot te herstellen!

Ter gelegenheid van de voltooide restauratie heeft het gemeentebestuur van Zeist naast een documentatiemap een smakelijk boekje uitgegeven, geschreven door Aleid W. van de Bunt, Het Slot van Zeist, 41 pp. met talrijke foto's en een reproductie van het grote gezicht op het huis, van Stoopendaal. In het kort wordt de historie opgehaald van 1686 af, toen op de plek van een ouder vervallen en verwoest kasteel door Willem Adriaan van Nassau dit slot is gebouwd. Hierna volgt een bondige beschrijving van de tegenwoordige toestand.

In de documentatiemap bevinden zich verschillende kleinere opstellen, waaronder inleidingen door verschillende sprekers gehouden op een persconferentie: Ir. J.B. Baron van Asbeck over Restauratie en Inrichting van het Zeister Slot, A. Visser over Bouwtechnische uitvoering van de restauratie van het Slot te Zeist, en een bewerking van een artikel door Ir. R. Meischke destijds gepubliceerd in het Bulletin van de Kon. Ned. Oudh. Bond van 15 april 1961. De officiële openstelling van het gerestaureerde slot heeft feestelijk plaats gevonden op 8 oktober 1969. Men mag hopen en verwachten dat het Huis te Zeist nu een representatief en cultureel centrum van allure zal blijven!

dB.

Beschrijving van het wapen: Gevierendeeld: I. In keel een kruis van zilver. II. In goud drie kruikebladen van sinopel staande 2:1. III. Zijnde van lazuur beladen met een burg, staande op een berg, alles van goud. IV. In goud een groot uitgeschulpt Sint Andrieskruis van sabel. Het schild is gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee paalen.

EEN NIEUW WAPEN VOOR DE GEMEENTE LEUSDEN.

De gemeente Leusden, ontstaan door de samenvoeging van Leusden en Stoutenburg, heeft een nieuw wapen aanvaard, ontworpen door de heer Bontekoe. Het nieuwe ontwerp, reeds goedgekeurd door de Hoge Raad van Adel, wordt hierbij afgebeeld. Kwartier I, een wit kruis op een rood veld, is aan het oude gemeentewapen van Leusden ontleend; het is het bisschopswapen van Utrecht en roept daarmee de schenking van 777 in herinnering, waarbij Karel de Grote de villa Lisiduna aan de bisschop gaf. Kwartier II stamt eveneens uit het oude Leusdense wapen. De drie groene bladeren op een veld van goud waren het wapen van de oude heerlijkheid Leusden. Van 1817 tot 1951 had de gemeente dit schild ten onrechte als gemeentewapen in gebruik. Kwartier III is een typisch voorbeeld van een sprekend wapen; de sterke gouden burg op het blauwe veld was al sinds 1816 het gemeentewapen van Stoutenburg. Het vierde kwartier tenslotte kwam ook al in het oude gemeentewapen van Leusden voor.

Het zwarte schuine kruis op het gouden veld was eenmaal het wapen van de ridderhofstad Lockhorst.

Boekbespreking

W. Jappe Alberts en A. G. van der Steur.
Handleiding voor de beoefening van lokale en regionale geschiedenis. Bussum, Fibula-Van Dishoeck, 1968.
Fibula-reeks, 32

In een vorig nummer hadden wij het genoegen, Formsma's Gids voor de Nederlandse archieven te bespreken en de beoefenaren van de lokale en regionale geschiedenis warm aan te bevelen. Dit nuttige en eigenlijk onmisbare werkje verscheen in dezelfde reeks als de onderhavige Handleiding en wel als no. 21. Wanneer de Fibula-reeks in systematische volgorde zou uitkomen, had de volgorde van verschijning omgekeerd moeten zijn: Alberts en Van der Steur brengen in hun werk alle onderwerpen ter sprake, waarmee de lokale en regionale historicus te maken krijgt, maar zij konden binnen de hun toegestane plaatsruimte niet op al deze onderwerpen dieper ingaan. Er wordt dan ook in ruime mate naar meer speciale literatuur verwezen, o.a. ook naar de genoemde archiefgids.

Het Fibula-boekje, dat thans ter sprake komt, bevat eigenlijk de grondslagen van alles, waarvan de lokale en regionale historicus op de hoogte moet zijn. De geschiedbeoefening is een ambacht, dat, zoals ieder ander beroep, moet worden aangeleerd. Vandaar dat men zich erin kan bekwaamen op de universiteiten en M-O-cursussen. Maar dit wil niet zeggen dat er op dit gebied niet mede taken voor de amateurs zouden liggen. Integendeel, zoals de beide schrijvers, allerminst onbekenden voor de liefhebbers van streekgeschiedenis, terecht betogen: juist de lokale en regionale geschiedenis vormen bij uitstek een terrein, waarop de amateur-historicus nuttig werk kan verrichten en waaraan hij veel plezier kan beleven. Hij kan veel werk verzetten, waaraan de vakman meestal niet toekomt en waaraan deze toch behoefte heeft. Maar, zoals gezegd, de historie-beoefening is nu eenmaal een ambacht, dat aangeleerd moet worden, ook al zal men, zoals op ieder ander gebied, aan de amateur lichtere eisen stellen dan aan de beroepsman. Nauwe samenwerking tussen beide categorieën werkers is dus ten zeerste gewenst, mede omdat de eerstgenoemde categorie de voorlichting van de laatstgenoemde niet zal kunnen missen. Er zijn gebieden van wetenschap, waarop de samenwerking voortreffelijk verloopt, zoals op het gebied van de archeologie en dat van de sterrenkunde. Op historisch terrein, waar men weinig aan groepswork gewend is en de onderzoeker veel meer individueel werkt, verloopt de samenwerking veel stroever. Er zijn amateurs die denken dat de geschiedbeoefening geen voorscholing vereist; de resultaten van hun werk zijn er dan ook gewoonlijk naar! Daarentegen worden dikwijls bescheiden belangstellenden juist afgeschrikt door de moeilijkheden, die zij op hun weg voorzien. Maar deze moeilijkheden behoeven niet onoverkomelijk te zijn, zoals de auteurs met recht betogen, mits de beoefenaar zich de grenzen van zijn kunnen bewust is, m.a.w. de zichzelf opgelegde taak aan zal kunnen. Voor dit alles is voorlichting nodig en op dit punt bleven de vaklieden nog al eens in gebreke. Dit Fibulaboekje voorziet nu in hoge mate in deze leemte. Het is trouwens het product van de samenwerking tussen een doorgewinterd vakman, hoogleraar in de regionale en interregionale geschiedenis aan de Utrechtse universiteit, en een niet minder doorgewinterd amateur, die niet alleen de kneepjes van het vak, maar ook de typische

moeilijkheden, waarvoor de amateur komt te staan, uit eigen ervaring kent. De schrijvers noemen hun pennevrucht bescheidenlijk een "eerste poging", die voor verbetering vatbaar is. Natuurlijk, er is nauwelijks mensenwerk te vinden, dat niet verbeterd kan worden, maar wat heeft deze "eerste poging" de belangstellenden al niet te bieden!

Het eerste hoofdstuk brengt de lezer in kennis met het historische materiaal, waarbij eerst de geschriften (resp. verhalende en archivalische bronnen) ter sprake komen. Annalen, kronieken, levensbeschrijvingen, dagboeken enz. passeren de revue en worden in hun betekenis voor de geschiedschrijving gewogen. Voor de lokale en regionale historicus nemen de gewestelijke geschiedenis en de plaatsbeschrijvingen een belangrijke plaats in. Van dit soort literatuur volgt een behandeling per gewest. Op blz. 26-28 wordt de provincie Utrecht besproken, waar men dan ook een en ander (uiteraard zeer beknopt) over onze gouw zal vinden. Van de niet-verhalende bronnen is slechts een gering gedeelte gedrukt. Veel belangrijke stukken zijn in de uitvoerige stadsbeschrijvingen in extenso afgedrukt (men denke aan de Amersfoortse Van Bemmell!), maar men vergete vooral niet de moderne bronuitgaven, zoals oorkondenboeken, uitgaven van rechtsbronnen enz. Kaarten en topografische afbeeldingen, met de plaatsen, waar men deze kan vinden, worden ook uitvoerig behandeld, terwijl de voorwerpen als historische bron (naast hun betekenis voor tentoonstellingen en illustraties) evenmin zijn vergeten.

Een volgend gedeelte van het boek behandelt de vraag, hoe het onderzoek moet worden aangepakt. De verschillende gebieden der geschiedenis (kerkgeschiedenis, bestuurs- en rechtsgeschiedenis, historische geografie, economische en sociale geschiedenis enz.) krijgen de aandacht. Hoe moet men het materiaal verzamelen, hoe moet men het verzamelde ordenen en toegankelijk houden om er efficiënt mee te kunnen werken? (Ook vaklieden kunnen op dit punt nog het nodige leren!) De onvermijdelijke hulpwetenschappen (chronologie, genealogie, heraldiek, naamkunde, penningkunde enz.) vormen ieder weer een afzonderlijk vakgebied. Het gaat er in dit verband om, hoe de lokale en regionale historicus van de resultaten dezer wetenschappen gebruik moet maken.

Het hoofdstuk over de "Publikatie" is bestudering alleszins waard. Een Bijlage verschaft inlichtingen over de voorlichting in verschillende West-europese landen ten behoeve van de actieve geschiedbeoefening door leken. Er is ook aan alles gedacht!

Bij een Fibula-boekje behoeft over de illustratie eigenlijk niets gezegd te worden: deze is, zoals wij gewend zijn, perfect en verhoogt de aantrekkelijkheid van het boekje in sterke mate. Afbeelding 10 bevat het bekende zilveren zegelstempel van de Amersfoortse stadsregering uit 1367, eigendom van de gemeente en aan het museum Flehite in bruikleen gegeven.

De beginner zal in dit werkje een aantrekkelijke gids vinden. Maar ook de gevorderde amateur, zelfs de vakman, moet niet verzuimen, zijn voordeel te doen met deze instructieve wenken. Ook hij kan er nog heel wat van leren!

J. H.

H. de Buck. Bibliografie der geschiedenis van Nederland; samengesteld in opdracht van het Nederlands comité voor geschiedkundige wetenschappen; met medew. van E.M. Smit. Leiden, E.J. Brill, 1968. XX + 712 blz.

Bibliografie van de geschiedenis van de provincie Utrecht tot 1963; tot stand gekomen op initiatief van de Vereniging "Oud-Utrecht". (Utrecht,) 1967. 3 delen (met doorl. paginering). 615 blz. (gestencild).

Er bestaat bij het publiek een merkwaardige onderschatting van bibliografische arbeid, een onderschatting, die trouwens alle documentatie-arbeid treft. Het is eigenlijk niet zo dat het nut van dit soort werk wordt ontkend of zelfs maar gering geacht. Integendeel, er wordt dankbaar gebruik van gemaakt en het ontbreken ervan is aanleiding tot luide weeklachten. De onderschatting heeft betrekking op het werk, dat ten behoeve van documentatie in het algemeen en bibliografie in het bijzonder moet worden verzet. Wat is, zo schijnt de "leek" op dit gebied te denken, eenvoudiger dan een lijst van boeken of documenten op te stellen! Men beseft natuurlijk wel dat daar heel wat werk in kan gaan zitten. Maar dit werk valt toch wel in het niet bij hetgeen de auteurs zelf tot voorbereiding en samenstelling van hun geschriften moesten verrichten. De bibliograaf heeft immers niets anders te doen dan te registreren wat anderen wrochten. Natuurlijk moet hij er wat systeem in brengen, maar dat is toch vrij eenvoudig te doen aan de hand van boektitels, opschriften enz.

Het is hier niet de plaats om aan te tonen, hoezeer de publieke opinie er op dit punt naast is. Dat documentatie een volwaardig vak is, dat moeizaam geleerd moet worden en veel ervaring vereist, moet men dan ook maar van mij aannemen. Wanneer bovendien de bibliografie een selectie vormt van de belangrijkste werken over bepaalde onderwerpen, is een tijdverovend contact met deskundigen op deze gebieden dringend gewenst.

De hierboven vermelde bibliografie van Dr. H. de Buck, oud-bibliothe caris van de Groningse universiteitsbibliotheek, betreffende de Nederlandse geschiedenis vormt zo'n selectie: er is naar gestreefd, de belangrijkste werken op de verschillende gebieden der Nederlandse historie te vermelden. De auteur wijst er in zijn Inleiding op dat een subjectief element bij de keuze van de vermelde werken niet steeds kon worden vermeden. Het is hier niet de juiste plaats om een algemeen oordeel te geven over de resultaten van deze immense arbeid. Wij kunnen ons hier slechts bezighouden met de streekgeschiedenis en in het bijzonder die van de gouw Flehite. Willen wij hierover iets zeggen, dan komt het resultaat van dit werk onvermijdelijk in een veel te ongunstig licht te staan. In de Inleiding wijst de samensteller zelf al op het feit dat de regionale en lokale literatuur het zwakste punt van het boek vormt. Ik vraag mij echter af of een enquête onder de verschillende regionale en plaatselijke archivariissen deze moeilijkheid enigermate zou hebben kunnen ondervangen? Men pleegt aan deze functionarissen, dikwijls om veel minder gewichtige redenen, wel eens tijdrunder inlichtingen te vragen dan opgave van b.v. een vijftal van de belangrijkste en betrouwbaarste werken aangaande de geschiedenis van hun ressort! Ten aanzien van de plaatselijke geschiedenis moet ik de lezer erop wijzen dat onder de desbetreffende rubriek (F, blz. 269-321, samen met ge-

westelijke geschiedenis) uitsluitend de algemene werken worden genoemd Die over een bepaald aspect der plaatselijke geschiedenis zoeke men onder de rubriek, die dit aspect op landelijke schaal omvat, zo b.v. de industrie onder rubriek J, Economische geschiedenis. Zo vindt men het bekende werk van W. van Iterson over de Historische ontwikkeling van de rechten op de grond in de provincie Utrecht (no. 7073) onder de rubriek "Marken en grondbezit", het boek van dezelfde schrijver over Rhenen en Maris' werk over Eemnes onder "Rechtsgeschiedenis". Houdt men hiermede rekening, dan zal men nog veel literatuur over plaatselijke geschiedenis overal in het boek verspreid ontdekken. De algemene historische literatuur over onze streek treft men natuurlijk onder de provincie Utrecht aan (blz. 287-290). Het zal de lezer verbazen, dat hij aldaar Van Rootselaars boek "Amersfoort 777-1580" (Amersfoort, 1878, 2 dln.), waarin talrijke verwijzingen naar plaatselijke archiefbronnen voorkomen, niet tegenkomt, maar wel het kleinere werk "Amersfoort, geschiedkundige bijzonderheden" (Amersfoort, 1897/8, 2 dln.). Onder het laatstgenoemde werk staat echter geannoteerd: "1e uitg. 1878". De "Geschiedkundige bijzonderheden", die voor het eerst in 1897/8 verschenen, worden hier dus als een tweede druk van het grote werk van Rootselaar voorgesteld! Geen van beide boeken is echter ooit herdrukt. Het werk van A. de Goede, Eemland (Enkhuizen, 1944, 2e druk 1946) (no. 3641, blz. 278) staat ten onrechte gerangschikt onder de provincie Noordholland in plaats van onder Utrecht.

Bij dit alles komt onwillekeurig de gedachte naar boven, welk een machtinge steun de aanwezigheid van goede provinciale bibliografieën voor de samenstelling van die der vaderlandse geschiedenis zou kunnen betekenen. Zoals bekend, wordt hieraan lang niet genoeg gedaan. Gelderland behoort tot de zeldzame uitzonderingen op deze regel. De oorzaak van dit verschijnsel behoeft men niet ver te zoeken: een dergelijk werk (volledig of selectief) kan binnen redelijke tijd slechts behoorlijk worden verricht door één of meer deskundigen, die er een dagtaak van kunnen maken, althans een aanzienlijk deel van hun tijd er aan kunnen besteden.

Duidelijk komt dit naar voren bij de beschouwing van de Utrechtse bibliografie, die hier mede besproken wordt. Reeds in 1950 had de Vereniging "Oud-Utrecht" het initiatief genomen voor de samenstelling van dit werk, dat geen selectief karakter zou dragen, maar als een volledige bibliografie was opgezet. Na hetgeen hierboven is gezegd zal het niemand verbazen dat het woord "lijdensweg" in het voorwoord van de Utrechtse gemeentearchivaris Dr. Struick niet ontbreekt; het ontbreekt zelden in de voorwoorden tot soortgelijke publicaties hier te lande. Anders dan bij de bibliografie van De Buck heeft deze lijdensweg niet tot een uiteindelijk resultaat geleid. Er is n.l. geen eigenlijke bibliografie, in technische zin, uit de bus gekomen. Immers, zo'n volwaardige bibliografie moet in rubrieken zijn onderverdeeld, wil de gebruiker voldoende de weg in de overvloed aan literatuur kunnen vinden. In verreweg de meeste gevallen toch zal hij naar literatuur over een speciaal studie-object zoeken, niet naar het werk van een bepaalde auteur. In de onderhavige literatuurlijst zijn de werken echter alfabetisch naar de namen der auteurs of, zo deze ontbreken, naar het eerste woord van de boektitel, gerangschikt. Nu zal de onderzoeker wel eens op de hoogte zijn van namen van auteurs over zijn onderwerp, maar heel vaak is dit niet of zeer ontoereikend het geval. Een zuiver alfabetische bibliografie kan dus slechts in zeer geringe mate aan haar doel beantwoorden. Natuurlijk is dit niet als kritiek op de uitgevers bedoeld. Zij zijn zich van dit droevige feit zeer goed bewust geweest. Men zou eigenlijk het best kunnen zeggen: aangezien het niet mogelijk bleek, een volwaardige bibliografie van de Utrechtse geschiedenis tot stand te brengen, zijn thans de fiches in alfabetische volgorde gepubliceerd en zo is het beter dan helemaal niets. Het heeft geen zin, over de juistheid van deze beslissing te gaan strijden. Natuurlijk zal deze publicatie nooit geheel zonder nut zijn. Ondergetekende heeft er reeds

enige malen van geprofiteerd voor de aanvulling van de kaartbibliografie op het Amersfoortse gemeentearchief van werken, die aldaar niet aanwezig zijn, in die gevallen, waarin de auteurs hem bekend waren, doch de juiste titel of andere gegevens ontbraken, en soms ook door toevallige vondsten. Zo zal het anderen ook wel eens zijn gegaan. Dit wil echter niet zeggen dat de verstrekte titelbeschrijvingen altijd juist zijn; bovendien blijkt bij het gebruik dat nogal eens belangrijke werken ontbreken (ik wijs er in het voorbijgaan op dat dit het geval is met alle artikelen uit het Jaarboekje van "Oud-Utrecht" 1962, hoewel op het titelblad staat dat de bibliografie tot 1963 loopt). De uitgevers hebben er kennelijk niet naar gestreefd de titelopgaven volledig te controleren; terecht, naar mijn mening: dit zou zoveel werk hebben betekend, dat de verleiding, dan maar meteen een systematische opzet na te streven, zich onweerstaanbaar zou opdringen. En hiertoe ontbraken juist tijd en arbeidskracht. Toen eenmaal ten gunste van deze wijze van uitgeven van het "ruwe materiaal" was beslist, kon men beter consequent aan deze opzet vasthouden.

Voorin deel I bevindt zich een lijst van periodieken e.d., waarin artikelen over Utrecht voorkomen. Slechts de titels (soms wel erg summier) worden vermeld, overige gegevens (zoals jaartallen van verschijning, plaatsen van uitgave) treft men slechts een enkele maal aan.

J. H.

Kroniek

Het Jaarboekje van "Oud-Utrecht" over 1968 biedt wederom een hoorn des overvloeds voor de liefhebber van de geschiedenis van oostelijk Utrecht, terwijl de artikelen soms van meer dan regionaal belang zijn.

Drs. C.A. van Kalveen schrijft over Oorkonden betreffende de Sacramentsviering te Amersfoort, 1340-ca. 1440 (blz. 27-40). Deze Sacramentsviering, veel minder bekend dan de latere verering van O.L. Vrouwe van Amersfoort, maar niet minder belangwekkend als uiting van middeleeuwse religiositeit, vond haar oorsprong in de redding van de hostie tijdens de grote stadsbrand van 1340, waarbij ook de St. Joriskerk grotendeels afbrandde. Deze gebeurtenis werd tot de eucharistische wonderen gerekend en jaarlijks herdacht door middel van een processie op zondag quasimodo. Hoewel deze sacramentsverering en haar oorsprong bij oudere schrijvers geenszins onbekend was, heeft Van Kalveen in vele opzichten een nieuw licht op deze materie kunnen werpen, en wel door de ontdekking van twee oorkonden in het archief van het Domkapittel te Utrecht (Rijksarchief aldaar), die een nieuw onderzoek rechtvaardigen. Het interessante resultaat hiervan vindt men in het onderhavige artikel, waaraan enige bijlagen zijn toegevoegd, bevattende teksten van desbetreffende oorkonden uit het Rijksarchief te Utrecht en het Gemeentearchief van Amersfoort.

Het artikel van Prof. Dr. W. van Iterson over Een wederkerige nederlag te Rhenen in 1415 en een in verband hiermede gestichte vicarie anno 1418 (blz. 53-66) bevat zowel voor de belangstellende in de Rhenense geschiedenis als voor de rechtshistoricus belangwekkende gegevens. Vermelde vicarie (fundatie tot het lezen van zielemissen) werd gesticht in verband met de verzoening van een vete tussen de families Van Hemert en Freyse, die aan een lid van elk dezer families het leven had gekost. De talrijke interessante problemen, die hierbij ter sprake

komen, kunnen hier niet nader worden uiteengezet.

De beginperiode van de Amersfoortse tabaksteelt (blz. 67-82) biedt een leerzaam overzicht van dit onderwerp van de hand van Dr. J.J. Herks, die in 1967 aan de Amsterdamse Gemeente-universiteit promoveerde op de geschiedenis van de Amersfoortse tabak (zie ook dit tijdschrift, jrg. 2, no. 4, blz. 79-81).

Als toelichting bij de aankondiging van een Excursie naar Wijk bij Duurstede van de leden van de vereniging "Oud-Utrecht" bevinden zich in het Maandblad van Oud-Utrecht, jrg. 41, no. 10, blz. 89-90, een aantal gegevens over de geschiedenis, de Ned. Hervormde Kerk met haar onvoltooide toren (die zal worden gerestaureerd), het kasteel, het raadhuis en de molen "De Rijn en Lek", met een kleine literatuuropgave.

Onder de opgave van Beschermd stads- en dorpsgezichten volgens artikel 20 van de Monumentenwet 1961 in hetzelfde nummer, blz. 94-95, door J.D.M.B. (Ir. J.D.M. Bardet), worden ook enige plaatsen in de gouw Flehite genoemd, t.w. Amersfoort, Amerongen, Cothen, Eemnes, Lage Vuursche, Langbroek, Renswoude, Rijsenburg, Soest, Werkhoven, Wijk bij Duurstede en Zeist. Amerongen is in beroep gegaan tegen het vastgestelde dorpsgezicht; de vaststelling van Amersfoort, Wijk bij Duurstede en Zeist was op het ogenblik van verschijning van dit overzicht nog in voorbereiding.

In Heemschut, jrg. 45 (1968), no. 5, bevindt zich een uitvoerig artikel van Ton Koot over Grootwinkelbedrijven in onze oude stadskernen, waarvan een gedeelte luidt: Ernstig gevaar bedreigt Amersfoorts stadsschoon (blz. 93-95), met een paar illustraties. Het gaat hier, evenals in no. 4 (zie onze vroegere kroniek) om de veelomstreden vestiging van een filiaal van het confectiehuis C. en A. Brenninkmeijer aan de Langestraat, hoek Muurhuizen, bij de Kamperbinnenpoort, waarvan twee op de Monumentenlijst geplaatste panden het slachtoffer zouden worden. In de Gemeenteraad, die dit plan goedkeurde, voerde slechts oud-wethouder K. de Wilde oppositie. De Bond Heemschut en de Monumentencommissie van de Oudheidkundige Vereniging "Flehite" hebben, ondersteund door de Amersfoortsche Courant (8 augustus 1968), een actie tegen het plan ontkend. De opposanten koesteren niet alleen bezwaren tegen de verwijdering der oude monumenten, maar zij vrezen bovendien aantasting van de stadskern ter plaatse als gevolg van de aanwezigheid van genoemd bedrijf. Het artikel van Heemschut wordt uitvoerig geciteerd in Maandblad van Oud-Utrecht, jrg. 41 (1968), no. 11, blz. 98-99, onder de titel: Amersfoort bedreigd.

Hetzelfde onderwerp komt opnieuw ter sprake in Heemschut, zelfde jaargang, no. 6, blz. 130, 131, 147.

Dr. A.J. Veenendaal, die in de reeks der Rijks Geschiedkundige Publicatiën de briefwisseling van Johan van Oldenbarnevelt heeft uitgegeven, wijdt in de Bijdragen voor de geschiedenis der Nederlanden, deel XXII (1968), no. 2, blz. 103-125, een uitvoerige bespreking aan de bekende biografie van genoemde staatsman door Mr. Jan den Tex, onder de titel: Een nieuwe Motley: Den Tex' biografie van Oldenbarnevelt. Zoals wellicht aan vele lezers bekend zal zijn, wordt in het eerste deel van deze levensbeschrijving de jeugd van Oldenbarnevelt te Amersfoort behandeld. Op blz. 107-108 komt in Veenendaals artikel het vraagstuk van Oldenbarnevelts inschrijving aan de Leuvense universiteit aan de orde, waarbij ook nog iets wordt gezegd over andere Amersfoortse studenten aldaar in die tijd. Op blz. 111-114 keert Veenendaal zich, m.i. zeer terecht, tegen het beeld, dat Den Tex geeft van Johans vader Gerrit. De gedragingen van deze Gerrit worden door de recensent beter in het kader van de tijd geplaatst en aldus begrijpelijk gemaakt.

Eveneens over Johan van Oldenbarnevelt, mede in verband met het werk van Den Tex, handelt het uitvoerige opstel van W. Wijnaendts van Resandt, De afstamming van Johan van Oldenbarnevelt, in het Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie 1968. Het vierde deel van Den Tex' biografie is geheel gewijd aan de documentatie van het in de vorige delen besprokene en bevat bovendien een aantal bijlagen. De genealogische documentatie is op het genoemde Bureau verzorgd. Daar in het boek geen plaats voor bronverwijzingen inzake de stamreeks voorhanden was, heeft de auteur van dit artikel de bewijsvoering in het Jaarboek gepubliceerd. Hoewel reeds eerder vele publicaties over de afstamming van Johan van Oldenbarnevelt verschenen, was nooit diens afstamming van de gelijknamige Veluwe familie voldoende bewezen. De thans gereconstrueerde stamboom voorziet in deze leemte en gaat terug tot de 14e eeuw. Bijlage I brengt voor de belangstellende in de Amersfoortse geschiedenis een aangename verrassing. Het is bekend dat er te Amersfoort twee families Oldenbarnevelt woonden, nl. die waaruit de landsadvocaat stamt en nog een andere, afstammend van Bartholomeus Rijcksz., schepen en raad van Amersfoort. Van diens kleinzonen nam Rijck Aertsz. (geb. 1599) de naam Oldenbarnevelt aan, terwijl zijn broeder Johan (geb. 1608) zich Van Bilderbeek noemde. Men heeft zich dikwijls afgevraagd, hoe laatstgenoemde tak van de familie O., waarvan de nog bestaande familie Van Oldenbarnevelt genaamd Witte Tullinhg afstamt, aan haar naam is gekomen en of zij soms verwantschap met de andere familie O. vertoonde. Dit nu blijkt duidelijk niet het geval te zijn. Hoe het nu met deze zaak stond, wordt in Wijnaendts artikel uiteengezet.

Een onderwerp, dat de lezers van dit blad wel bijzonder ter harte moet gaan, wordt behandeld in Driemaandelijks bladen voor taal en volksleven in het oosten van Nederland, orgaan van het Nedersaksisch Instituut der R. U. te Groningen, jrg. 20 (1968), no. 1/2. Dr. D. van der Haar schrijft hier over Flehite (blz. 75-88) en wel over de taalkundige afleiding van deze naam, waarover ook reeds in het verleden veel meningsverschil bestond. Hoe onzeker de oorsprong van deze gouwnaam niettemin nog altijd blijft, blijkt uit het artikel van R.A. Ebeling in hetzelfde nummer, blz. 89-96. Hij wijst erop dat de ons overgeleverde vormen van het woord uit veel later tijd en uit vreemde landstroken stammen (Over de etymologie van Flehite). Dit kan gemakkelijk tot verbastering van het woord leiden. Beide betogen dragen een specialistisch taalkundig karakter, maar zijn door een leek op dit gebied met enige moeite en inspanning wel te volgen.

Het Verslag omtrent de toestand van het Gemeentearchief van Amersfoort gedurende het jaar 1967 (Amersfoort, 1968), bevat, naast de gebruikelijke gegevens (w.o. aanwinsten van de archiefbibliotheek en de collecties), een overzicht van de gedurende genoemd jaar verschenen publicaties, waarbij gebruik is gemaakt van gegevens uit vermeld archief en de daarbij bewaarde collecties (blz. 1-2).

Als no. 8 in de reeks Boeken der Broeders verscheen van de hand van J. Meerdink: De kerkzaal en het broederhuis der Evangelische Broedergemeente te Zeist (Zeist, 1968).

In Elenchus fontium historiae urbanae, deel I, uitg. door Prof. Dr. C. van de Kieft en Prof. Dr. J.F. Niermeyer (Leiden, P.J. Brill, 1967), blz. 153-154, vindt men afgedrukt de stadsrechtsoorkonde van Amersfoort (12 juni 1259). Dit zij hier pro memorie vermeld, want deze uitgave, bestemd voor de vergelijkende stedengeschiedenis en bevattende teksten uit Duitsland, België, Nederland en de Scandinavische landen (met medewerking van geleerden uit ieder van deze landen), zal door de regionale en locale historicus niet zo licht ter hand worden genomen. De laatste uitgave van de Amersfoortse stadsrechtsoorkonde bevindt zich in het Oorkondenboek van het

Sticht Utrecht, deel III, no. 1494, door Dr. F. Ketner, welke tekst in het onderhavige werk is gevolgd.

Bij de Haagse kunsthändler Pieter A. Scheen werd begin 1969 een expositie gehouden van 19e-eeuwse Nederlandse schilderkunst, waarbij natuurlijk de Romantische School een voorname plaats innam. Een van de meest begaafde vertegenwoordigers van deze school was Jan Weissenbruch (1822-1880), die vooral bekend is als schilder van stadsgezichten. Hij heeft ook te Amersfoort gewerkt. Het mooiste romantische stuk op de tentoonstelling (aldus C. Doelman in de Nieuwe Rotterdamse Courant van 8 januari 1969) is een stadsgezicht te Amersfoort (midden 19e eeuw). Behalve in genoemd dagblad, werd dit schilderstuk ook gereproduceerd in de Amersfoortsche Courant van 18 januari 1969. Daar Weissenbruch en ook andere romantici op basis van hun ter plaatse gemaakte tekeningen bij het schilderen hun fantasie de vrije loop lieten, is het stuk moeilijk te localiseren. Op raad van J.D.H. van der Neut schreef de Amersfoortsche Courant een prijsvraag uit, waarvan het resultaat in het nummer van 8 februari wordt gepubliceerd. Het is vrijwel zeker, dat Weissenbruch is geïnspireerd door een gezicht op de Nieuweweg bij het Havik. Drs. H. Halbertsma geeft op dezelfde plaats een belangwekkende toelichting op het werk van Weissenbruch en verwante schilders.

J.H.

Ir. R. Meischke, Het Nederlandse Woonhuis van 1300-1800, uitg. Tjeenk Willink, Haarlem, 1969. - f 47,50.

Bij het vijftig jarig jubileum van de vereniging "Hendrick de Keyser" heeft de schrijver een overzicht samengesteld van het woonhuis in Nederland gedurende een half millennium. Van alle huizen die in het bezit zijn van de vereniging, dus ook van de Amersfoortse huizen Havik 33-35, wordt de historie en de afbeelding gegeven (p.p. 13, 86, 153, 246, 279, 288, 373). Van de huizen in Amersfoort - in één waarvan nu het Leger des Heils is gevestigd - is een afbeelding in lijnclisch met reconstructie van de indeling na de verbouwing in de 17de eeuw gegeven én een foto van de voor- en achtergevels én een situatie schets van de toestand ca 1830. In het topografisch register komt geen andere naam uit Oost-Utrecht voor.

Dr. J.A.B.M. de Jong, Hendrik Hoogers, Patriot en Kunstenaar 1747 - 1814, uitg. Europese Bibliotheek, Zaltbommel, 1969.

Over een tentoonstelling van Hoogers' werk werd hier al eerder bericht. In dit werk heeft de auteur alle bekende schilderijen, tekeningen en etsen besproken en afgebeeld. Hoewel het meeste topografische werk in de omgeving van Nijmegen thuishoort, heeft Hoogers ook Rhenen nog al eens afgebeeld: Gezicht op Stadswal en Cuneratoren (afb. 5), Rhenens Toorn en 's Koonings-huijs (afb. 6), Rhenen (afb. 42), Rhenen te zien van den Rijn (afb. 43) en Rhenen ten oost-zuid-oosten (resp. afb. 42, 43 en 44). Zoals de titel al aanduidt, heeft de schrijver uitvoerige aandacht besteed aan de persoon en zijn tijd.

Rembrandt 1669/1969, Rijksmuseum Amsterdam.

In de catalogus van deze tentoonstelling, waarvan P.J.J. van Thiel de eindredactie voerde, staan afgebeeld als no 71 en 73 de tekeningen van de Westervoort te Rhenen en van de Singel in Amersfoort (deze laatste uit het Louvre te Parijs).

Een pentekening van Rembrandt uit het Brits Museum, misschien voorstellende de Westpoort te Rhenen, maar dan van buiten gezien, heeft K.G. Boon afgebeeld in een artikel "De Toren Swijgh Utrecht" door Rembrandt getekend", verschenen in Bulletin v.h. Rijksmuseum 17, 1969, 3, pp 119-125 met 5 afb.

Als blad X-2 van de Atlas van Nederland, die de laatste jaren aan het verschijnen is bij de Staatsdrukkerij, kwam uit de kaart van Dialecten en Naamkunde. Op deze kaart blijkt de grens van het Utrechts-Alblasserwaards in het oosten te verlopen ongeveer van de Eemmondong oostelijk langs Amersfoort om daarna uit te wijgen op de Veluwe ten noorden van Arnhem. De strook langs de Rijn, ongeveer van het Utrechtse Elst stroomopwaarts behoort tot het zuid-gelders dialectgebied. Op een afzonderlijke kaart staan alle "Enk"-namen opgenomen, hier blijkt Oost-Utrecht deel uit te maken van een groter gebied met betrekkelijk veel van die namen ten noorden van de Maas in midden-Nederland.

In een studie van M. Addink-Samplonius, Neolithische Stenen Strijdhammers uit Midden-Nederland, verschenen in "Helinium" VIII, 1968 (pp. 209-240 met 19 fig.), behandelt de auteur vijf stenen strijdhamers uit Utrecht, één vermoedelijk uit Zuilen, twee uit Baarn en twee uit Amersfoort. Het gesteente-materiaal moet van elders zijn ingevoerd (Rothaargebergte ?, Harz ?). Wat vorm betreft behoren de hamers tot de groep van Derivaten, dwz van vormen die wel van de oorspronkelijke standaardvormen uit Jutland zijn afgeleid, maar die vrij spoedig zich verder onafhankelijk hebben ontwikkeld, vooral ten westen van de Elbe. De vier stukken behoren tot de cultuur van de Standvoetbakers, bij afkorting SVB, maar dit moet geconcludeerd worden uit associaties buiten ons gebied.

In het werk "De Nederlandse Boerderij in het begin der 19e eeuw", Arnhem, 1967 komen afbeeldingen voor van de Hofstee "De Osseweerd" te Werkhoven (niet Noordholland, zoals opgegeven, maar Utrecht) en van een zandhofstede bij Doorn in Neerlangbroek, benevens van een schapenschuur "in het arrondissement Amersfoort", van een vijfroedige hooiberg en van een tabaksschuur.

In een voortreffelijke catalogus, geschreven door Carlos van Hassel, "Landschaptekeningen van Hollandse Meesters uit de XVIIe eeuw" wordt als no 33 in deel I beschreven een "Gezicht op de stad Amersfoort uit het zuidoosten" van A. Cuyp en dit wordt afgebeeld op plaat 102 in deel II. De catalogus behoorde bij de tentoonstellingen te Brussel, Rotterdam, Parijs en Bern, in 1968 en 1969, van de collectie tekeningen die bewaard worden in het Institut Néerlandais te Parijs.

dB

MODERNE LEVENSV VERZEKERING

automatische
groei van het
verzekerde bedrag
door unieke
winstdeling ...

tussentijdse
verhoging van uw
verzekering door
optiesysteem
onafhankelijk van
gezondheidstoestand ...

zonder genees-
kundig onderzoek
terstond en
blijvend verzekerd
door inzending
van certificaat

A^o 1807

HOOFDKANTOOR, HERENGRACHT 475, AMSTERDAM-C
KANTOOR TE UTRECHT, MALIESINGEL 27B
KANTOOR TE AMERSFOORT, VLASAKKERWEG 1

Bronswerk-
Amersfoort
voor
een leefbaar
klimaat
en economische
warmte

verwarmings- en
airconditioning-
installaties

verwarmings-,
airconditioning-
en
koelapparatuur
apparatenbouw
ketelbouw

Brandbeveiliging

BRONSWERK-AMERSFOORT

Postbus 28, tel. (03490) 128 14, Amersfoort

DE MOOR

Wijnen en Gedestilleerd - Langestraat 8 - Amersfoort
Tel. 16852

DE ZAAK VAN SMAAK SINDS 1881

VOOR LITTERATUUR

DE ALGEMENE BOEKHANDEL

Leusderweg 184, Amersfoort, Tel. 14935

bespreek uw wensen
en problemen
met de

**STICHTING AMERSFOORTSE
KREDIETBANK**

Aanvraagformulier wordt op verzoek per kerende post toegezonden

Telefonische afspraak is mogelijk

VAN PERSIJNSTRAAT 27 - AMERSFOORT

TELEFOON (03490) 16527 EN 17400